Opis predmeta

Nastavni predmet Građansko obrazovanje omogućuje učeniku shvatanje pojmova: autoritet, vlast, privatnost, odgovornost i pravda. Primarni cilj predmeta Građansko obrazovanje je formirati i razvijati građanska znanja i vještine za aktivno, odgovorno i pravedno učestvovanje u demokratskom društvu i kod učenika utemeljiti univerzalne vrijednosti demokratije i ljudskih prava na kojima se zasniva napredno društvo. Posebne ciljeve predmeta možemo posmatrati kroz stvaranje ličnosti usmjerene na promoviranje sljedećih vrijednosti: nepovredivost ljudskog života, lične slobode i poštenje, prihvatanje odgovornosti, uvažavanje jednakosti i prava svih ljudi, spolna ravnopravnost, pravednost uz korištenje demokratskih principa, solidarnost sa onima koji su na bilo koji način nemoćni. Kroz Građansko obrazovanje učenici upoznaju i usvajaju univerzalne vrijednosti čovječanstva koja garantuju jednaka prava i ljudsko dostojanstvo svim ljudima bez obzira na razlike i na taj način povećati razumijevanje

Sadržaji Građanskog obrazovanja koncipirani su na način da omoguće učenicima da se formiraju kao: autonomne, kompetentne, odgovorne, kreativne i aktivne ličnosti. Sadržaji su usmjereni na sticanje znanja i vještina koje mogu da osposobe učenike za slobodno izražavanje mišljenja i stavova, argumentovanu i nenasilnu komunikaciju, mirno rješavanje konflikata, uspostavljanje kritičkog stava prema sebi i drugima, te odgovorno i autonomno djelovanje u društvu. Izučavanjem ovog predmeta učenik treba postati politički pismen i odgovoran član šire društvene zajednice.

Svrha nastavnog predmeta je formiranje budućeg građanina koji će u svojoj budućnosti aktivno sudjelovati u izgradnji vlastitog autoriteta kao i odgovornog i pravednog građanina. Spoznajom mogućnosti koje nudi demokratsko društvo u učeniku kao građaninu se nastoji potaknuti uključivanje u društvene okolnosti vremena i prostora u kojem djeluje. Polazeći od temelja demokratske participacije građana pojam vlasti/vlade, građanske vrline, ravnopravnosti i jednakih mogućnosti učenik se usmjerava i osposobljava da neposredno upoznaje lokalnu zajednicu i da traži mjesto u njoj. Izučavajući osnovne koncepte autoritet, pravda, odgovornost i privatnost učenik upoznaje i izgrađuje lični identitet i biva osposobljen za aktivnu ulogu u procesima donošenja odluka na nivou škole, lokalne i šire društvene zajednice. Svrha učenja i podučavanja proizilazi iz potrebe formiranja angažovane, odgovorne i informirane osobe koja je u stanju razumijevanja različitosti i mogućnosti sklada kroz primjenu poštivanja

Učenje i podučavanje Građanskog obrazovanja potiče učenika da razvija sposobnosti kritičkog razmišljanja, samostalnog prepoznavanja, prikupljanja informacija o određenim problemima zajednice te evaluaciju istih kroz angažovanje u praktičnim zahtjevima rješavanja problema pri realizaciji "PROJEKTA GRAĐANIN" omogućavajući razvoj istraživačkih vještina čime se razvijaju generičke interpersonalne kompetencije, timski rad, saradnja sa osobama koje se

nalaze na različitim pozicijama u društvenoj zajednici. Učenik se usmjerava prema aktuelnim društvenim i političkim temama ,istražuje, prikuplja informacije iz različitih izvora, kritički promišlja.

Podučavanje i učenje nastavnog predmeta Građansko obrazovanje kod učenika razvija jezičko-komunikacijske kompetencije, čitanje, slušanje, zatim istraživanje, razumijevanje, tolerancija, promišljanja za odgovorno participiranje u civilnom društvu i političkoj zajednici.

Podučavanje predmeta Građansko obrazovanje doprinosi realizaciji međupredmetnih tema na način da se nastoji razviti ličnost koja će svojim djelovanjem koristiti društvu. Izgradnja odgovorne i pravedne ličnosti doprinosi razvoju, razumijevanju i potrebi izučavanja drugih tema kroz različite predmete. Na ovaj način, učenici se potiču na učenje, a kako bi se izgradile zdrave, odgovorne, samopouzdane, kreativne, poštene zadovoljne i produktivne osobe savremenog demokratskog društva.

Predmet Građansko obrazovanje dio je društveno-humanističkog kurikuluma i neraskidivo je povezan sa Historijom, vjeronaukom na horizontalnoj ravni i sa predmetima Demokratija i ljudska prava i Kultura i zajednica na vertikalnoj ravni uz upotrebu prethodnih znanja.

Uz propisani udžbenik Osnovi demokratije u izdanju CIVITAS-a Bosne i Hercegovine, nastavnici mogu koristiti pisane multimedijske materijale (novinske članke,TV-emisije, reportaže, filmove i druge pisane i elektronske medije) kao izvor za proučavanje nastavnih tema kao i aktuelnih političkih i društvenih dešavanja. Izborni materijal treba nastojati prilagoditi ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda učenja i podučavanja kao i uzrastu, potrebama i interesima učenika.

Građansko obrazovanje koje pripada društveno-humanističkom području, u Zeničko-dobojskom kantonu se izučava u devetom razredu osnovne škole.

Ciljevi učenja i podučavanja predmeta

Učenik;

- razumije demokratiju kao pravedan način organizovanja društva, kako se pravda provodi u djelo u svakodnevnom životu i kako se principi autoriteta, odgovornosti i privatnosti vrijednosti na kojima su zasnovane ,,reflektuju" u institucijama ustavne demokratije.

- kritički se odnosi prema lažnim autoritetima i autoritarnim ljudima, identifikovanih sa uzrocima koji zastupaju istinske vrijednosti čovjeka: odgovornost, pravednost, poštenje, humanost, marljivost, razumijevanje kao i poštovanje drugih i drugačijih.

- usvaja određena znanja i informacije o svojim pravima, odgovornostima i načinu djelovanja u zajednici, te razvija sposobnosti za uočavanje društvenih problema i njihovo rješavanje kroz saradnju u razredu, porodici i široj lokalnoj zajednici.

- kritički se odnosi prema osobama koje su neodgovorne, nepravedne, nerazumne, prepoznavajući posljedice njihovog djelovanja u društvu, razvija vještine potrebne da kao mlad učenik postane djelotvoran, opredijeljen i odgovoran građanin, unapređuje razumijevanje i želju za korištenje demokratskih procedura pri donošenju odluka u konfliktnim situacijama u javnom i privatnom životu.

- koristi se funkcionalnim vještinama i kompetencijama koje su neophodne za život u demokratskom društvu (kritičko i kreativno mišljenje, istraživačke vještine, obrazlaganje sopstvenih stavova, sposobnost izražavanja, sposobnost vođenja razgovora sa starijim osobama, razumijevanje potreba drugih i vođenje argumentovanog dijaloga kroz realizaciju Projekta građanin).

- razumije važnost poznavanja prava koja mu pripadaju po osnovu Konvencije o pravima djeteta, Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, drugih međunarodnih konvencija o zaštiti i poštovanju dječjih i ljudskih prava kao i prava zagarantovanih Ustavom Bosne i Hercegovine.

Oblasna struktura

Demokratija i građanska znanja

Kroz ovu oblast učenik bi trebao da se upozna sa autoritetima, građaninom i vlasti. Učenik se upoznaje sa pojmovima autoritetima i načinima korištenja moći sa i bez autoriteta (s pravom i bez prava). Učenik prepoznaje i analizira osobe koje smatra autoritetom u svakodnevnom životu, porodici, školi i široj zajednici. Uočava potrebu postojanja autoriteta kroz navođenje primjera u svom životu. Uočava moguće posljedice nedostatka djelotvornog autoriteta u određenim situacijama. Nabraja mjesta i pojedince koje smatra autoritetima. Prepoznaje osobe koje svojim radom opravdavaju poziciju autoriteta kao i pojedince koji neopravdavaju poziciju autoriteta. Saznaje kako treba birati ljude na pozicije autoriteta. Saznaje potrebu postojanja vlasti radi zaštite individualnih prava kao i prava drugih osoba. Upoznaje se sa osnovnim prirodnim pravima i načinima njihove zaštite. Upoznaje se sa konceptom ustavne i autokratske vlasti kao i njihovim prednostima i nedostacima navodeći primjere kroz historiju. Saznaje kako i na koji način može učestvovati u vlasti. Učenik se upoznaje koje će odluke donositi kao budući građanin.

Unutar oblasti Demokratija i građanska znanja definirane su dvije tematske cjeline

A.1. Autoritet

A.2. Građanin i vlast

Kroz ovu oblast učenik se upoznaje sa konceptom odgovornosti i načinom pristupa realizaciji projekta građanin. Razumije koncept odgovornosti i potrebu postojanja odgovornih osoba. Zna prepoznati odgovornost kao i osobe prema kojima smo odgovorni u određenim situacijama. Učenik prepoznaje odgovorne i neodgovorne osobe kao i njihove posljedice (koristi i cijene). Identifikuje različite izvore odgovornosti kao i načine preuzimanja odgovornosti. Učenik objašnjava kako i zašto ljudi preuzimaju različite odgovornosti. Prepoznaje moguće posljedice za osobe koje imaju ili preuzimaju odgovornost. Zna izabrati koju odgovornost treba ispuniti u slučaju kada se suprotstavljaju jedna drugoj. Kroz Projekt građanin učenik se upoznaje sa metodama i postupcima koji se koriste u našem političkom procesu. Cilj ovog programa je da se razvije učenička obaveza za aktivno učešće u građanskom životu i upravljanju pomoću: znanja i sposobnosti koje zahtijeva aktivna participacija, praktičnog iskustva koje promovira efikasnost i razvijanja razumijevanja važnosti učestvovanja građana. Učenik bi trebao znati objasniti pojam javne politike, prepoznati i znati objasniti nadležnosti i odgovornosti različitih grana i nivoa vlasti. Učenik prepoznaje koji nivo i ogranci vlasti su odgovorni za rješavanje određenih problema u zajednici. Učenik iznosi svoje mišljenje o nekom problemu i brani vlastite stavove. Zna tok izrade mjera javne politike. Razvija vještine komuniciranja, kritičkog razmišljanja, analiziranja lobiranja. Razvija osjećaj za uvažavanje različitih mišljenja i građenja kompromisa. Prepoznaje potrebu i vrijednost timskog rada kroz realizaciju Projekta građanin.

Unutar oblasti Građanske vještine definirane su dvije tematske cjeline

B.1. Odgovornost

B.2. Projekt građanin

U ovoj oblasti učenik treba da se upozna sa pravnim normama kao regulatorima društvenog života, razvija interes za praćenje primjene prava i sposobnosti da shvati šta se čini po pravu i na pravedan način, a šta isto po pravu, ali na nepravedan način, vještinu efikasnog zastupanja svojih i tuđih prava i da shvati značaj pravde za razvoj pojedinca i zajednice, da se nesporazumi rješavaju na pravedan način. Učenik razvija osjećanje da se međusobni odnosi temelje na sklonosti da se svi sporovi i nesporazumi rješavaju po pravdi, na pravedan način. Saosjećati se sa ljudima kojima je pravda uskraćena i izraziti prema njima empatiju. Solidarisati se sa onima kojima je nepravda učinjena i pružiti im višestranu pomoć. Izgrađivati vlastiti mehanizam razmišljanja procjenjivanja pitanja pravde usvajanjem intelektualnih oruđa za procjenu tri različite kategorije pravde: distributivne, korektivne i proceduralne. Biti osposobljen da koristi ideje: potrebe, sposobnosti i zasluge radi zadovoljavanja koncepta distributivne pravde. Razumije ciljeve korektivne pravde i uviđa posebnu važnost proceduralne pravde za razvoj demokratije. Razumije koncept privatnosti kao i potrebu za individualnom privatnosti u svom životu. Uočava tri različita koncepta privatnosti: privatnost posmatranja, informacija i ponašanja navodeći primjere iz vlastitog života. Razumije razloge različitog ponašanja ljudi kada se radi o privatnosti. Sagledava moguće posljedice privatnosti, ali razumije i potrebu postojanja obima i granica privatnosti radi individualne i društvene sigurnosti.

Unutar oblasti Građanski stavovi definirane su dvije tematske cjeline

C.1. Pravda

C.2. Privatnost

Odgojno-obrazovni nivo i razred

- Osnovno
- 9

Godine učenja i podučavanja predmeta: 1

A Demokratija i građanska znanja	B Građanske vještine	C Građanski stavovi
A.9.1	B.9.1	C.9.1
A.9.2	B.9.2	C.9.2

A Demokratija i građanska znanja	A.9.1 **Određuje pojam demokratske vlasti, objašnjava važnost podjele vlasti, razlikuje nivoe i grane vlasti u Bosni i Hercegovini, opisuje njihove nadležnosti i tumači povezanost i međuzavisnost grana i nivoa vlasti.**	A.9.2 • Određuje odnos između vlasti, političkog autoriteta i političke moći, • Razlikuje ograničenu od neograničene vlasti, te daje primjere korištenja moći sa i bez autoriteta u prošlosti i danas, • Uočava potrebu postojanja autoriteta, • Prepoznaje mjesta gdje se nalaze autoriteti, • Uočava posljedice nedostatka autoriteta, • Objašnjava važnost poznavanja izvora autoriteta, kao i važnost pravilnog izbora autoriteta.
	GRO-2.3.2 • Opisuje osnovne karakteristike demokratskog upravljanja lokalnom zajednicom kao i višim nivoima, te strukturi nadležnosti pojedinih nivoa vlasti. • Objašnjava pojam državne demokratske vlasti. • Određuje obilježja političkog uređenja Bosne i Hercegovine. • Analizira osnovne nadležnosti različitih grana, nivoa i tijela vlasti	GRO-2.3.4 • Primjerima objašnjava nedemokratsko djelovanje lokalnih i drugih nivoa vlasti, povezuje to s pojmom zloupotreba vlasti i objašnjava važnost ograničavanja vlasti. • Objašnjava razliku između ograničene i neograničene vlasti, te odnose između legaliteta i legitimiteta vlasti u demokratiji, povezanost korištenjem moći sa i

te tumači njihovu povezanost i međuovisnost.

- Argumentovano raspravlja i kritički analizira u grupi o demokratiji u Bosni i Hercegovini, s naglaskom na usklađeno djelovanje pojedinih grana ,nivoa i tijela vlasti.
- Uočava razliku između ustavne, autokratske i diktatorske vlasti.
- Objašnjava razdvajanje vlasti i kako spriječiti zloupotrebu vlasti.
- Razvijati svijest o tome da je vlast (vlada) neophodna radi očuvanja zaštite naših života, prava, slobode i imovine, kao i da unapređenje općeg dobra zavisi i od samih nas.
- Uvidjeti značaj ograničenja moći vlasti odnosno značaj ustava i organizacije ustavne vlasti.

KLJUČNI SADRŽAJI

- Zašto nam je potrebna vlast? (prirodna prava, vlast, apsolutna moć, prirodno stanje, pristanak ili saglasnost, društveni ugovor ili društveni dogovor...)
- Šta je ustavna vlast? (Ustav, ustavna vlast, autokratska ili bez političkog autoriteta (autoritet, moć, moć sa autoritetom i moć bez autoriteta).
- Prateći elektronske i pisane medije uočava i opisuje korištenje moći sa i bez autoriteta i zloupotrebe vlasti na lokalnom i državnom nivou u Bosni i Hercegovini, te raspravlja o mogućim posljedicama u svakodnevnom životu.
- Uočava potrebu da postoje autoriteti radi lakše zaštite kako svojih tako i prava drugih građana.
- Uočava koji problemi mogu nastati zbog nedostatka autoriteta.
- Objašnjava kako se autoritet može koristiti za rješavanje problema, te je u stanju procijeniti upotrebu autoriteta pri rješavanju različitih problema.
- Identifikuje izvore autoriteta.
- Objašnjava zašto je važno poznavati izvore autoriteta, te je u stanju prepoznati i vrednovati koristi (prednosti) i nedostatke (cijene) upotrebe autoriteta.
- Prepoznaje nedostatke nekog pravila, te koje su karakteristike dobrog pravila.
- Procjenjuje da li neko pravilo treba prihvatiti ili promijeniti.
- Uočava važnost pažljivog biranja ljudi na pozicije autoriteta,
- Analizira pozicije autoriteta, te je u stanju odlučiti koji kandidat ima najbolje kvalifikacije za neku poziciju.
- Razlikuje obaveze, nadležnosti, privilegije i ograničenja određene pozicije autoriteta.

KLJUČNI SADRŽAJI

- Šta je ustavna vlast? (Ustav, ustavna vlast, autokratska /diktatorska vlast, privatna svojina...)
- Kakva je razlika između autoriteta i moći bez autoriteta? (moć, autoritet, običaji, principi

	diktatorska vlast, privatna svojina...) • Kako građani mogu učestvovati? (građanin/državljanin, stranac...) • Koje odluke ćete donositi kao građanin?(glasanje na izborima...) • Gdje nalazimo autoritet i kako se on opravdava? (funkcija institucije, izvori autoriteta, pristanak, prava...)	moralnosti...) • Zašto nam treba autoritet? (Koristi/prednosti,cijene/nedostaci...) • Gdje nalazimo autoritet i kako se on opravdava? (funkcija institucije, izvori autoriteta, pristanak, vrhovno biće/božanska prava...) • Kako treba birati ljude na pozicije autoriteta? (pozicija autoriteta, kvalifikacije, obaveze moći, ograničenja, marljivost...) • Koga treba izabrati na ovu poziciju autoriteta? (uredbe)
	PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje, demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusija, međusobni dijalog, eseje, debate, posjete određenim nivoima vlasti, grupni rad...) Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti: plakate, panoe, PowerPoint prezentacije, terenska nastavna sredstva, laptopi, projektori, pametne table, stenograme vladinih sjednica, te razne pisane medije... Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni za realizaciju oblasti. Uz primjenu postojećeg udžbenika nastojati dopuniti savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta. Potrebno je imati interdisciplinarni pristup povezivanja sadržaja sa Historijom, Kulturom i zajednicom, Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću.	PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje, demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusije, dijaloška metoda, različite oblike radionica, eseje, debate, posjete određenim nivoima vlasti, grupni rad...) Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti plakate, panoe, PowerPoint prezentacije, terenska nastavna sredstva, laptope, projektore, pametne table, stenograme sjednica, video prezentacije, pisane medije...) Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni u realizaciji oblasti. Uz primjenu postojećeg udžbenika nastojati dopuniti savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta. Potrebno je imati interdisciplinarni pristup povezivanja sadržaja sa Historijom, Kulturom i zajednicom, Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću.
B Građanske vještine	**B.9.1** • **Razlikuje slobode, prava, odgovornosti i dužnosti pojedinca u društvu.** • **Pokazuje društvenu odgovornost i posvećenost zajedničkom dobru.** • **Uočava izvore odgovornosti.** • **Objašnjava važnost odgovornosti u svakodnevnom životu.** • **Predviđa posljedice odgovornosti.**	**B.9.2** • **Tumači pojam "javne politike" kao zbir mjera koje vlast donosi u cilju unapređenja društvenog života.** • **Prepoznaje osobe i institucije koje imaju odgovornost u sprovođenju javne politike.** • **Objašnjava načine i argumentira važnost sudjelovanja građana u izradi, provođenju i vrednovanju mjera javne politike.** • **Prognozira svoju ulogu u kreiranju mjera javne politike.**
	GRO-1.1.1	GRO-2.4.1

- Uočava sličnosti i razlike u pravima i odgovornostima koje učenici imaju u školi i lokalnoj zajednici.
- Procjenjuje odnose između sloboda, prava, odgovornost i dužnosti pojedinca od lokalnog do državnog nivoa.
- Analizira povezanost između društvene odgovornosti i društvene dobrobiti, te pokreće i uključuje se u humanitarne akcije u školi i van škole u široj zajednici.
- Zagovara važnost društvene odgovornosti i posvećenosti zajedničkom dobru.
- Prepoznaje prema kome smo odgovorni u određenim situacijama, te zna da izvršenje odgovornosti donosi nagradu/korist, a neizvršenje kazne/cijene.
- Procjenjuje različite izvore odgovornosti i objašnjava kako i zašto ljudi preuzimaju različite odgovornosti.
- Procjenjuje odgovornost u različitim situacijama.
- Analizira važnost i ulogu odgovornosti.
- Predviđa važnost odgovornosti u svakodnevnom životu i životu građana u slobodnom demokratskom društvu.
- Pokazuje društvenu odgovornost kao primjer drugima.

- Objašnjava pojam javne politike i procjenjuje kako se njima unapređuje život građana.
- Analizira područja na koja se odnose javne politike na nivou Bosne i Hercegovine, kritizira tijela koja ih donose i raspravlja o njihovim ciljevima.
- Objašnjava proces donošenja i provođenja mjera javne politike na lokalnomi državnom nivou.
- Razlikuje tijela koja su odgovorna za donošenje i provedbu javnih politika.
- Analizira odnos između državnih i lokalnih vlasti u izradi i provedbi javnih politika.
- Kritički se osvrće na istupe u medijima o saradnji lokalne i državne vlasti u procesu izrade i provedbe javnih politika.
- Procjenjuje rad javnih službi u odnosu na ciljeve i mjere javnih politika.
- Procjenjuje nivo odgovornosti lokalnih vlasti u odnosu na saradnju s građanima prilikom uspostavljanja javnih politika.
- Uočava i analizira kako svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini osiguravaju sudjelovanje građana u izradi i provođenju mjera javnih politika.
- Analizira u kojoj mjeri i na koji način građani sudjeluju u izradi i provedbi javnih politika u Bosni i Hercegovini, te osmišljava njihovo aktivno uključivanje.
- Razlikuje nadležnosti i odgovornosti različitih grana i nivoa vlasti, te procjenjuje koji nivo i ogranci vlasti su odgovorni za rješavanje određenih problema u zajednici.
- Diskutuje o problemima u javnim politikama, brani vlastite stavove, opisuje proces izrade javnih politika, odnosno proces donošenja odluka, s ciljem rješavanja problema u zajednici.

- Uočava važnost učestvovanja u procesu izrade javne politike odnosno donošenja odluka s ciljem rješavanja problema zajednice.

KLJUČNI SADRŽAJI

- Šta je odgovornost? (odgovornost, nagrada, kazna, prijedlog zakona, činioci, izvori...)
- Koji su izvori odgovornosti? (obaveza, saglasnost, postavljenje, običaji, moralni principi, ugovor, zadatak, zanimanje, građanska dužnost, svjestan izbor...)
- Koje su posljedice preuzimanja odgovornosti? (koristi, cijene, predvidivost, sigurnost, efikasnost, ljutnja, nezavisnost, samouvjerenost, prihvatanje i odobravanje, dobitak u znanju, povećano priznanje status ili plaćanje, tereti, žrtvovanje drugih interesa, strah od neuspjeha, nepravednost, odricanje odgovornosti od strane drugih...)
- Kako izabrati između odgovornosti koje se suprotstavljaju jedna drugoj? (vrijednost, interesi...)

KLJUČNI SADRŽAJI

- Projekt građanin "ja građanin" (javna politika...)
- Šta je cilj projekta građanin?
- Šta obuhvata područje javne politike?
- Ko su učesnici u procesu izrade mjera javne politike?
- Ko predlaže mjere javne politike?
- Navesti primjere javnih politika ?
- Šta su mjere javne politike?
- Šta sadrže mjere javne politike?
- Šta zahtijevaju mjere javne politike?
- Kroz koliko koraka se realizira Projekt građanin?
- Kakva je razlika između autoriteta i moći bez autoriteta? (moć, autoritet, običaji, principi moralnosti...)
- Zašto nam treba autoritet? (koristi, cijene...)
- Gdje nalazimo autoritet i kako se on opravdava? (funkcija institucija, izvori autoriteta, pristanak, zakoni...)
- Zašto nam je potrebna vlast? (prirodna prava, vlast, apsolutna moć, prirodno stanje, pristanak/saglasnost, društveni ugovor/dogovor...)
- Šta je ustavna vlast? (Ustav, ustavna vlast, autokratska/diktatorska vlast, privatna svojina...)
- Kako građani mogu učestvovati? (građanin/državljanin, stranac...)
- Koje odluke ćete donositi kao građanin?

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje,

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje,

	demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusije, međusobni dijalog, eseji, debate, posjete određenim nivoima vlasti, grupni rad...) Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti: plakate, panoe, PowerPoint prezentacije, terenska nastavna sredstva, laptope, projektore, pametne table, te razne pisane medije. Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni za realizaciju oblasti. Uz primjenu postojećeg udžbenika nastojati dopuniti savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta. Potrebno je imati interdisciplinarni pristup povezivanja sadržaja sa Historijom, Kulturom i zajednicom, Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću.	demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusije, međusobni dijalog, eseji, debate, posjete nivoima vlasti, grupni rad, istraživački rad...) Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti: plakate, panoe, ilustracije, PowerPoint prezentacije, terenska nastavna sredstva, laptopi, projektori, pametne table, stenograme vladinih sjednica, pisane i elektronske medije, zakone i podzakonske akte, odluke skupština, Ustav Bosne i Hercegovine. Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni za realizaciju oblasti. Uz primjenu postojećeg priručnika za realizaciju Projekta građanin, nastojati dopuniti savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta. Potrebno je imati interdisciplinarni pristup povezivanja sa Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću, Kulturom i zajednicom te Historijom.
C Građanski stavovi	C.9.1 • **Objašnjava važnost općevažećih pravila za osiguranje društvene jednakosti i utvrđuje njihovu povezanost sa statusom građanina u procesu zadovoljavanja pravde.** • **Uočava različite vrste pravde.** • **Analizira i istražuje o pojmovima potrebe, sposobnosti i zasluge u cilju donošenja pravedne odluke.**	C.9.2 • **Objašnjava koncept privatnosti.** • **Uočava različito ponašanje ljudi.** • **Pokazuje društvenu odgovornost uvažavanja različitog mišljenja.** • **Uočava moguće posljedice privatnosti, te zagovara da je privatnost važno pravo svakog pojedinca.** • **Procjenjuje i utvrđuje slobodu i prava pojedinca u ispoljavanju i zadržavanju svoje privatnosti.**
	GRO-1.1.2 • Objašnjava razlike između pravila kojima se osigurava društvena jednakost od pravila kojima se daje privilegija pojedine skupine. • Povezuje pravila kojima se osigurava društvena jednakost s građanskim statusom. • Opisuje posljedice upotrebe lošeg pravila u cilju donošenja pravedne odluke odnosno zadovoljavanja ili nezadovoljavanja pravde, te predlaže promjene u cilju zadovoljavanja pravde. • Razlikuje distributivnu, korektivnu i	GRO-2.1.1 • Opisuje vlastitu privatnost navodeći primjere kroz privatnost posmatranja, informacija i ponašanja. • Razlikuje različitih situacija u pogledu privatnosti tj. da li u pojedinim situacijama postoji ili ne postoji privatnost. • Opisuje uobičajene objekte privatnosti i razloge zbog čega ljudi žele da sačuvaju privatnost u određenim situacijama navodeći vlastiti primjer. • Objašnjava faktore koji mogu uticati na različita ponašanja ljudi

proceduralnu pravdu, procjenjuje situacije koje pokreću pitanja distributivne, korektivne i proceduralne pravde, te iznosi pretpostavke s ciljem zadovoljavanja koncepta pravde.

- Objašnjava koristi klasifikacije pravde na tri kategorije, te definiše i objašnjava važnost proceduralne pravde.
- Analizira distributivnu, korektivnu i proceduralnu pravdu.
- Uočava situacije u kojima se radi o proceduralnoj pravdi, predlaže korake za utvrđivanje ispravnosti procedura, zagovara da procedure budu u skladu sa poštivanjem ljudskih prava i sloboda, te procjenjuje posljedice neuvažavanja pravednih procedura pri donošenju odluka.
- Analizira težinu odluke da li je nešto pravedno u određenoj situaciji i izvodi zaključak da pitanjima pravde treba prilaziti s najvećom pažnjom i odgovornošću.
- Procjenjuje posebnu važnost poznavanja koncepta proceduralne pravde i načina na koji ona funkcioniše s ciljem razvoja povjerenja u demokratsko društvo.

KLJUČNI SADRŽAJI

- Zašto se pitanje pravde dijeli na tri kategorije? (distributivna, korektivna i proceduralna pravda, koristi, cijene...)
- Kako se mogu koristiti intelektualna sredstva pri proučavanju pitanja distributivne pravde? (irelevantno, vrijednost, interesi, lojalnost, potreba, sposobnost, zasluga...)
- Koji su ciljevi korektivne pravde? (ispravka, sprečavanje, obeshrabrivanje...)
- Proceduralna pravda (zakonski procesi, povelja prava...)

po pitanju privatnosti, te ih potkrepljuje argumentima da se ljudi npr. iz različitih kultura različito odnose prema pitanju privatnosti.

- Identifikuje i objašnjava moguće posljedice privatnosti, te je u stanju analizirati obim i ograničenja privatnosti u specifičnim situacijama.
- Objašnjava zašto pravo privatnosti nije apsolutno pravo.
- Procjenjuje važnost privatnosti i sposobnost da se s više pažnje i odgovornosti odnosimo prema pitanjima privatnosti u vlastitom životu i životu svakog pojedinca u demokratskom društvu.
- Potkrepljuje argumentima da je privatnost veoma važno pravo za očuvanje slobode i sigurnosti, ali isto tako da nije apsolutno pravo jer je u određenim situacijama potrebno postaviti granice privatnosti radi ostvarivanja kako vlastitih prava i sigurnosti tako i prava i sigurnosti šire zajednice.
- Formuliše šta je vladavina prava i zagovara važnost provedbe za osiguranje ispoljavanja privatnosti.

KLJUČNI SADRŽAJI

- Šta je privatnost? (privatnost posmatranja, informacija, ponašanja...)
- Zašto se razlikuju ponašanja ljudi kada se radi o privatnosti? (profesija, prilika...)
- Koje su posljedice privatnosti? (sloboda, kreativnost, sigurnost i povjerenje, zaštita ideja, nedostatak novih ideja, usamljenost, loše ponašanje, ozlojeđenost...)
- Koji bi trebali biti obim i granice privatnosti? (apsolutno, granica,

obim, validan...)

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje, demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusije, dijalošku metodu, eseji, debate, posjete određenim nivoima vlasti, grupni rad...)

Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti: plakate, panoe, PowerPoint prezentacije, laptope, projektore, pametne table, stenograme suđenja i izricanja presuda, stenograme dodjele priznanja, stenograme dodjele humanitarne pomoći, te razne pisane i elektronske medije.

Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni za realizaciju oblasti. Uz primjenu postojećeg udžbenika nastojati dopuniti nastavne sadržaje savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta.

Potrebno je imati interdisciplinarni pristup povezivanja sa Historijom, Kulturom i zajednicom, Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću.

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

U ostvarivanju ishoda ove oblasti moguće je koristiti različite oblike i metode nastavnog rada (razgovor, usmeno izlaganje, demonstracije, ilustracije, simulacije, rad na tekstu, diskusije, dijalog, eseji, debate, grupni rad...)

Od nastavnih sredstava i pomagala moguće je koristiti: panoe, plakate, PowerPoint prezentacije, laptope, projektore, pametnu tablu, te pisane i elektronske medije...

Nastojati koristiti metode i sadržaje koji su savremeni, ali i prilagođeni za realizaciju oblasti. Uz primjenu postojećeg udžbenika nastojati dopuniti savremenim izvorima informisanja upotrebom interneta.

Potrebno je imati Interdisciplinarni pristup povezivanja sadržaja sa Kulturom i zajednicom te Bosanskim/Hrvatskim/Srpskim jezikom i književnošću.

Učenje i podučavanje

Učenje i poučavanje predmeta Građansko obrazovanje treba se odvijati u podsticajnom i inspirativnom okruženju. Podučavanje se ostvaruje saradničkim učenjem u kojem je svaki učenik uključen u proces učenja i podučavanja. Prilikom učenja i podučavanja potrebno je voditi računa o ostvarivanju ishoda učenja kao i postavljenih ciljeva učenja.

Informacije koje se učenicima nude treba da služe kao osnov za iniciranje različitih misaonih i drugih aktivnosti kroz koje učenici unapređuju znanja, ali i razvijaju postojeće ili stiču nove vještine, stavove, vrijednosti (npr. traže nove informacije od nastavnika, druge izvore informacija, daju nove ideje, stiču iskustva u različitim ulogama, kritički se odnose, sarađuju, debatuju...). Nastavnik ne bi trebao da bude samo izvor informacija, već neko ko vodi učenike kroz različite aktivnosti učenja u dobro organiziranoj, sigurnoj i tolerantnoj atmosferi u razredu. Učenik treba da učestvuje i djeluje sa svojim mišljenjima i stavovima u toku nastavnog procesa.

Na času je veoma važno stvarati uslove i atmosferu koji podstiču učenike da postavljaju pitanja jedni drugima kao i nastavniku, da problematizuju, iznose dileme, te daju svoj stav. Postavljena pitanja treba razumjeti ne samo kao potrebu za dobijanjem informacija i vođenjem dijaloga, nego i kao oblik misaonih procesa. Sadržaj pitanja može da pokaže nastavniku koliko je učenik radoznao, u kojim pravcima se kreću njegova interesovanja, a posebno njegova spoznaja, te koliko razumije i ima uvid u određen problem. Nastavnik bi trebao da kontinuirano šalje učenicima jasnu i ohrabrujuću poruku o vrijednosti postavljanja pitanja, a ne suprotno.

Pri realizaciji nastavnih sadržaja predmeta Građanskog obrazovanja potrebno je primjenjivati metode i tehnike aktivnog učenja i nastave interaktivnog učenja što će učenicima pomoći da razvijaju i stiču vještine kritičkog mišljenja odgovornosti, pravednosti, privatnosti, saradnje, podrške, tolerancije, razumijevanja, poštivanja... Preporučene tehnike u ostvarivanju ovih ciljeva mogu biti: individualni rad, rad u manjim grupama, simulacija, prezentacije, eseji, debate, učenički projekti, rad na humanitarnim akcijama, istraživački rad na određenim projektima... Realizacija ciljeva Građanskog obrazovanja od nastavnika zahtjeva osmišljeno planiranje i pripremanje nastave za svaki nastavni čas tako da uvijek ima precizno razrađen tok časa radi ostvarivanja predviđenih ishoda.

Nastavnik pored orijentacije na postignuća učenika, pažnju treba posvetiti i izgradnji pozitivnog stava prema predmetu kroz: izbor sadržaja, stimulisanjem aktivnosti učenika, konstruktivnom povratnom informacijom, evaluiranjem od strane učenika, razumne i tolerantne komunikacije nastavnika i učenika kao i učenika međusobno, atmosferom u školi, podrškom porodice, lokalne i šire zajednice. Učenik treba da ima stalnu povratnu informaciju o svojim rezultatima

radi intelektualnog i socijalnog razvoja.Učenicima takođe, treba dati priliku da samostalno procjenjuju svoja znanja. Nastavnik zajedno sa učenicima može da izlaže različite materijale koje oni sakupe u toku istraživanja na vidnom mjestu u učionici, školi i drugim mjestima radi lakše sistematizacije urađenog, a može poslužiti i kao motivacioni faktor za druge učenike.

Prilikom realizacije nastavnih sadržaja predmeta Građanskog obrazovanja preporučuje se upotreba informacijsko-komunikacijskih tehnologija kako za nastavnike tako i za učenike. Osim toga, za uspješnu realizaciju učenja i podučavanja predmeta Građansko obrazovanje mogu se koristiti različita nastavna sredstva: udžbenik, priručnik, video prezentacije, razni tekstovi, deklaracije, konvencije, zakoni, pravilnici i drugi pravni akti...

Vrednovanje i ocjenjivanje

Ključni uslov realizacije ishoda u predmetu Građansko obrazovanje jeste način vrednovanja i ocjenjivanja učenika. Vrednovanje i ocjenjivanje u predmetu Građanskog obrazovanja predstavljaju jedinstven sistem u kojem je provjeravanje trajan proces koji čini osnovu evaluacije i ocjenjivanja. Provjeravanjem znanja kod učenika i njihovo pračenje u nastavnom procesu je put do objektivne i zaslužene ocjene. Provjeravanjem se utvrđuje kvantitet i kvalitet znanja, ali i stepen razvijenosti sposobnosti i vještina, stepen primjenjivosti usvojenih znanja, stepen osposobljenosti za transfer znanja, odnos prema učenju, školskim i drugim normama, stepen socijalizacije. Da bi se izbjegla subjektivnost u ocjenjivanju uz usmeno i pismeno provjeravanje koriste se i prezentacije na određene teme, debate, eseji ..

Razumijevanje sadržaja predmeta Građanskog obrazovanja upućuje na zaključak da je njegov cilj ne samo učenje, već unapređivanje učenja. U tom smislu možemo govoriti o dva nivoa: formativnom - proces nastave kroz povratne informacije koje nastavnik dobija od učenika i sumativno - kao produkt odnosno rezultat učenja, kroz različite oblike u kojima se rezultati mogu definisati. Prilikom realizacije nastavnih sadržaja predmeta Građansko obrazovanje neophodno je mnogo češće upoznavati učenike sa rezultatima, dopustiti da sami pokušaju vrednovati i procijeniti svoj rad. Poželjno je i opravdano razmišljati i o mogućnostima samoevaluacije učenika, odnosno o načinima na koje oni sami mogu procjenjivati svoja postignuća, što je u funkciji važnih socijalizacijskih ciljeva (učešće u odlučivanju, kritičnost, odgovornost, pravednost, privatnost...). Ovu preporuku posebno primjenjivati pri realizaciji Projekta građanin. Pravilan izbor i planiranje metoda oblika i tehnika rada treba da omogući svakom učeniku da iskaže sposobnosti, vještine, stavove, oblikuje vrijednosti i procjenjuje dostignuća. Nastavnik procjenjuje ne samo formalna znanja nego i stepen angažovanja, motivacije, želje, oblike učešća, spremnost na saradnju, redovnost pohađanja nastave, odgovornost, snalaženje u grupnom izvršavanju zadataka, rezultate grupnog rada. Prilikom vrednovanja i ocjenjivanja u predmetu Građansko obrazovanje nastavnik može koristiti i specifični način ocjenjivanja uključenosti u aktivnostima: istraživanja, simulacije, realizacije projekata, učešće u akcijama i aktivnostima za dobrobit zajednice (humanitarnim i dr.), kao i podizanje kvaliteta života i volontiranja. Kompentencije se provjeravaju u povezanosti s nastavnim predmetom i primjenom usvojenih znanja, vještina i stavova, a posebno kroz vježbe kritičkog razmišljanja. Kontinuirano praćenje svakog učenika temelji se na uvažavanju individualnih razlika, razumijevanja intelektualnih sposobnost.

Preporuke prilikom vrednovanja i ocjenjivanja učenika u nastavi Građanskog obrazovanja:

- Praćenje podrazumijeva kontinuirano posmatranje i prikupljanje podataka o napredovanju učenika,
- Prilikom ocjenjivanja u predmetu Građanskog obrazovanja u obzir se moraju uzeti elementi napredovanja

učenika: poduzimanje incijative, zainteresovanost za predmet i pitanja kojima se predmet bavi, zalaganje na času, pokazan nivo samostalnosti i kritičkog sagledavanja problema, stepen saradnje i učešća u timskom radu, način komunikacije sa drugima, način prezentovanja, tolerancija, poštivanje pravila, odgovornost prema sebi i drugima, pravednost, privatnost i sl.,

- Vrednovanjem i ocjenjivanjem se utvrđuje nivo dostizanja ishoda predmeta. Kako bi se obezbijedila usklađenost načina ocjenjivanja sa predviđenim ishodima u predmetu Građanskog obrazovanja, potrebno je koristiti različite načine i oblike ocjenjivanja,
- Vrednovanje i ocjenjivanje koje zahtjeva ove tipove znanja može se vršiti na osnovu: vježbi kritičkog razmišljanja kroz nastavne sadržaje, samostalnih i grupnih istraživačkih zadataka, izradom istraživačkih zadataka i eseja, rješavanjem problema i projektnih zadataka kako u školi tako i u široj lokalnoj zajednici, analizom studija slučaja, razgovorom, debatama i diskusijama na času na određenu temu, simulacijama, izvođenjem i rješavanjem praktičnih zadataka.
- Prilikom vrednovanja i ocjenjivanja nastavnik treba da pravi razliku između procjenjivanja i ocjenjivanja postignuća učenika tako da se u brojčanu ocjenu unese stepen postignutih znanja i vještina učenika, ali ne i ocjena stavova, ponašanja, ličnog odnosa prema određenim pojmovima. Nastavnik treba da kontinuirano prati aktivnosti i postignuća učenika tokom školske godine, njihovo angažovanje u različitim društvenim aktivnostima, projektima, volonterskim i humanitarnim akcijama u široj društvenoj zajednici, što bi olakšalo nastavniku pravedan pristup procesu ocjenjivanja učenika.
- Kako bi ocjena bila zasnovana na unaprijed utvrđenim prepoukama zasnovanim na ishodima učenja potrebno je da nastavnik prije ocjene utvrdi jasne kriterije ocjenjivanja u odnosu na sve predviđene elementa vrednovanja i ocjenjivanja.

Vrednovanje i ocjenjivanje učenika u predmetu Građanskog obrazovanja izražava se brojčanim ocjenama: odličan (5), vrlodobar (4), dobar (3), dovoljan (2) i nedovoljan (1). Zaključna ocjena na kraju razreda kod svakog učenika treba odgovarati ostvarenosti odgojno-obrazovih ishoda predmetnog kurikuluma. Prilikom zaključivanja ocjena na kraju polugodišta i školske godine nastavnik se ne mora voditi aritmetičkom sredinom, nego može stvoriti opći utisak o radu, rezultatima rada kao i zalaganju učenika tokom školske godine. Važno je da nastavik prilikom vrednovanja i ocjenjivanja učenika mora voditi računa o okruženju učenika, kao i njegovoj intelektualnoj sposobnosti s ciljem motivacije za dalji period školovanja.